



Barokowe budowle sakralne w Polsce

- [Barokowe budowle sakralne w Polsce](#)



Barokowe budowle sakralne w Polsce

Źródło: online-skills.

Ważne daty

Koniec XVI - połowa XVII wieku – wczesny barok; chronologia według S. Kozakiewicza; przypada na panowanie Zygmunta III Wazy i Władysława IV

2 połowa XVII - początek XVIII wieku – dojrzały barok; chronologia według S. Kozakiewicza; przypada na panowanie Jana Kazimierza i Jana III Sobieskiego

Początek XVIII wieku - 3 ćw. XVIII wieku – późny barok; chronologia według S. Kozakiewicza; przypada na panowanie królów: Augusta II, Stanisława Leszczyńskiego i Augusta III

ok. 1587-1617 – budowa kościoła w Nieświeżu – pierwszej barokowej świątyni w Polsce

ok. 1609-1630 – kościół kamedułów na Bielanach

1643-1650 – kolegiata p. w. św. Józefa w Klimontowie

1664-1676 – kaplica Wazów w Krakowie

1677-1698 – kościół filipinów w Gostyniu

1668-1702 – kościół p.w. śś. Piotra i Pawła na Antokołu w Wilnie

1689-1703 – kolegiata p.w. św. Anny w Krakowie

1651-1701 – fara w Poznaniu

1690-1696 – kościół św. Józefa w Krzeszowie

1688-1692 – kościół sakramentek w Warszawie

Scenariusz lekcji dla nauczyciela.

Źródło: online-skills, licencja: CC0.

I. Rozwijanie zdolności rozumienia przemian w dziejach sztuki w kontekście ich uwarunkowań kulturowych, środowiskowych, epok, kierunków, stylów i tendencji w sztuce. Uczeń:

10. formułuje samodzielne, logiczne wypowiedzi argumentacyjne na temat epok, kierunków, stylów i tendencji w sztuce oraz środowisk artystycznych.

1. wykazuje się znajomością chronologii dziejów sztuki, z uwzględnieniem:

d) sztuki nowożytnej (renesans, manieryzm, barok, rokoko, klasycyzm),

2. wymienia cechy sztuki poszczególnych epok, kierunków i tendencji;

3. rozumie konteksty kulturowe i uwarunkowania przemian w dziejach sztuki (w tym historyczne, religijne, filozoficzne);

4. prawidłowo sytuuje w czasie i w przestrzeni geograficznej poszczególne epoki, style, kierunki i tendencje w sztuce;

5. charakteryzuje i opisuje sztukę powstałą w obrębie poszczególnych epok, kierunków i tendencji;

II. Zapoznawanie z najwybitniejszymi dziełami w zakresie architektury i sztuk plastycznych. Uczeń:

1. wymienia i rozpoznaje najbardziej znane dzieła sztuki różnych epok, stylów oraz kierunków sztuk plastycznych;

10. określa funkcję dzieła i wskazuje jej wpływ na kształt dzieła;

13. dokonuje opisu i analizy, w tym porównawczej, dzieł z uwzględnieniem ich cech formalnych:

a) w architekturze: planu, układu przestrzennego, opisu fasady i elewacji, wnętrza,

18. formułuje samodzielne, logiczne wypowiedzi argumentacyjne na temat dzieł sztuki.

2. wskazuje twórców najbardziej reprezentatywnych dzieł;

3. umiejscawia dzieła w czasie (wskazuje stulecie powstania dzieł sztuki dawnej, a w przypadku dzieł sztuki nowoczesnej i współczesnej datuje je z dokładnością do połowy wieku), w nielicznych przypadkach, dotyczących sztuki nowoczesnej i współczesnej, zna daty powstania dzieł lub datuje je z dokładnością jednej dekady;

4. zna plany i układy przestrzenne najbardziej znanych dzieł architektury oraz dzieł charakterystycznych dla danego stylu i kręgu kulturowego;

8. wymienia różne funkcje dzieł sztuki, takie jak: sakralna, sepulkralna, estetyczna i dekoracyjna, dydaktyczna, ekspresywna, użytkowa, reprezentacyjna, kommemoratywna, propagandowa, kompensacyjna, mieszkalna i rezydencjonalna, obronna, magiczna;

III. Zapoznanie z dorobkiem najwybitniejszych twórców dzieł architektury i sztuk plastycznych. Uczeń:

2. zna najwybitniejsze dzieła z dorobku artystycznego wybitnych przedstawicieli poszczególnych epok, kierunków i tendencji w sztuce od starożytności po czasy współczesne, z uwzględnieniem artystów schyłku XX i początku XXI wieku;

6. porównuje dzieła różnych artystów tworzących w podobnym czasie;

IV. Kształcenie w zakresie rozumienia i stosowania terminów i pojęć związanych z dziełami sztuki, ich strukturą i formą, tematyką oraz techniką wykonania. Uczeń:

1. definiuje terminy związane z opisem formy i struktury dzieła architektonicznego, w tym określenia dotyczące typów i elementów planów budowli, elementów konstrukcyjnych i dekoracyjnych (dekoracji fasady i wnętrza) oraz układu przestrzennego;

5. analizując i opisując dzieła architektoniczne, właściwie stosuje terminy i pojęcia dotyczące struktury architektury.

Nauczysz się

przedstawiać chronologię epoki baroku w Polsce i łączyć ją z poszczególnymi panującymi;

rozdzielać przedstawione kościoły;

przytaczać chronologię przedstawionych kościołów;

rozdzielać poszczególne elementy budowli na podstawie planu.

Architektura wczesnego baroku

Okres wczesnego baroku to czas, kiedy nowe impulsy artystyczne współistniały z sztuką późnego renesansu. Duże znaczenie w tym okresie miał królewski mecenat - członkowie dynastii Wazów chętnie wspierali działalność artystyczną, sami też wykazywali duże zainteresowanie sztuką. w 1577 roku przyjęte zostały w Rzeczypospolitej postanowienia soboru trydenckiego; odtąd idee kontrreformacyjne zaczęły się rozpowszechniać przy dużym poparciu władców. Rozwojowi sztuki sakralnej w Polsce sprzyjała intensywna działalność sprowadzonych w 1564 roku jezuitów - zakonu związanego z kontrreformacją i wprowadzającego w życie postanowienia soboru. Intensywna działalność budowlana jezuitów przyczyniła się do rozpowszechnienia w Polsce wzorca architektonicznego ich macierzystej świątyni - rzymskiego kościoła il Gesù. Jego kopią jest krakowski kościół p.w. św. Piotra i Pawła. Natomiast pierwszym kościołem barokowym w Polsce był, również należący do zakonu jezuitów, kościół w Nieświeżu, którego budowę rozpoczęto ok. 1587 roku.

Na początku XVII wieku do Polski sprowadzony został kontemplacyjny zakon kamedułów i osadzony w podkrakowskich Bielanych. Fundatorem kościoła był marszałek królewski, Mikołaj Wolski. Projekt świątyni nawiązuje do włoskich założeń kamedulskich. Korpus nawowy ukształtowany jest tak samo jak w kościołach jezuickich - do nawy otwierają się pary kaplic. Kościół bielański nie ma jednak transeptu ani kopuły. Masywne, surowe lico szerokiej, wtórnej fasady (pierwsza uległa zawaleniu) urozmaiczone jest skromną dekoracją obramień portali, nisz i okien.



Kościół Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny (kamedułów), Bielany, Kraków, [wikimedia.org](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Katedra_Najswiezszej_Maryi_Panny_Bielany_Krakow.jpg), CC BY 4.0

Nowatorskim rozwiązaniem są flankujące fasadę wieże - to rozwiązanie zyska popularność dopiero w dojrzałym baroku. Kościół nie ma transeptu ani kopuły; dominującym elementem

wnętrza jest obszerna nawa, do której przylegają kaplice.



Wnętrze Kościoła Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny (kamedułów), Bielany, Kraków, wikimedia.org, CC BY 4.0

Zygmunt III Waza był również fundatorem kaplicy Wazów. Wzniesiona została już po jego śmierci; budowę rozpoczęto w 1664 roku, po stronie południowej katedry wawelskiej; jest niemal identyczną kopią sąsiadującej z nią kaplicy Zygmuntowskiej.



Źródło: online-skills.

Powtórzenie formy jest tu powtórzeniem idei przyświecającej fundacji, jaką była funkcja mauzoleum rodzowego. Inicjatorem powstania kaplicy był król Zygmunt III Waza. Kaplica ma

rzut kwadratu; przykrywa ją kopuła wsparta na ośmiobocznym bębnie. Wnętrze utrzymane jest zasadniczo w ciemnej kolorystyce dzięki zastosowaniu głównie marmuru dębnickiego z dodatkiem jaśniejszych marmurów oraz alabastru.



Wnętrze Kaplicy Wazów na Wawelu, Kraków, tropter.com, CC BY 3.0

W narożach ścian i na ich płaszczyznach umieszczono zwielokrotnione pilastry jońskie. Na ścianach znajdują się po dwa epitafia, jedno nad drugim, ujęte w złożone, bogato zdobione obramienia. Ołtarz przy ścianie wschodniej flankowany jest posągami aniołów w niszach; przy ścianach: południowej i północnej znajdują się posągi Męstwa i Roztropności. Dekorację stanowią stiukowe girlandy owoców i kwiatów, arabeski, putta i ornament małżowinowo-chrząstkowy. Wnętrze zdobią też symbole heraldyczne związane z władcą oraz przemijaniem. Bogatą, mięsistą dekoracją stiukową umieszczoną na złotym tle pokryta jest partia tamburu i kopuły.



Kopuła Kaplicy Wazów na Wawelu, Kraków, tropter.com, CC BY 3.0

Jasna kompozycja kaplicy jest jednocześnie bardzo plastyczna i światłocieniowa dzięki licznym, zwielokrotnionym podziałom, uskokom i różnorodności zastosowanych form architektonicznych i zdobniczych. Dyskusyjne jest autorstwo projektu kaplicy oraz realizujących go artystów.

Zobacz także

Zapoznaj się z artykułem: Kaplica Wazów - czyli ostatnie mauzoleum jagiellońskie na Wawelu.

Źródło: online skills, cc0.

Bogactwo form w architekturze dojrzałego baroku

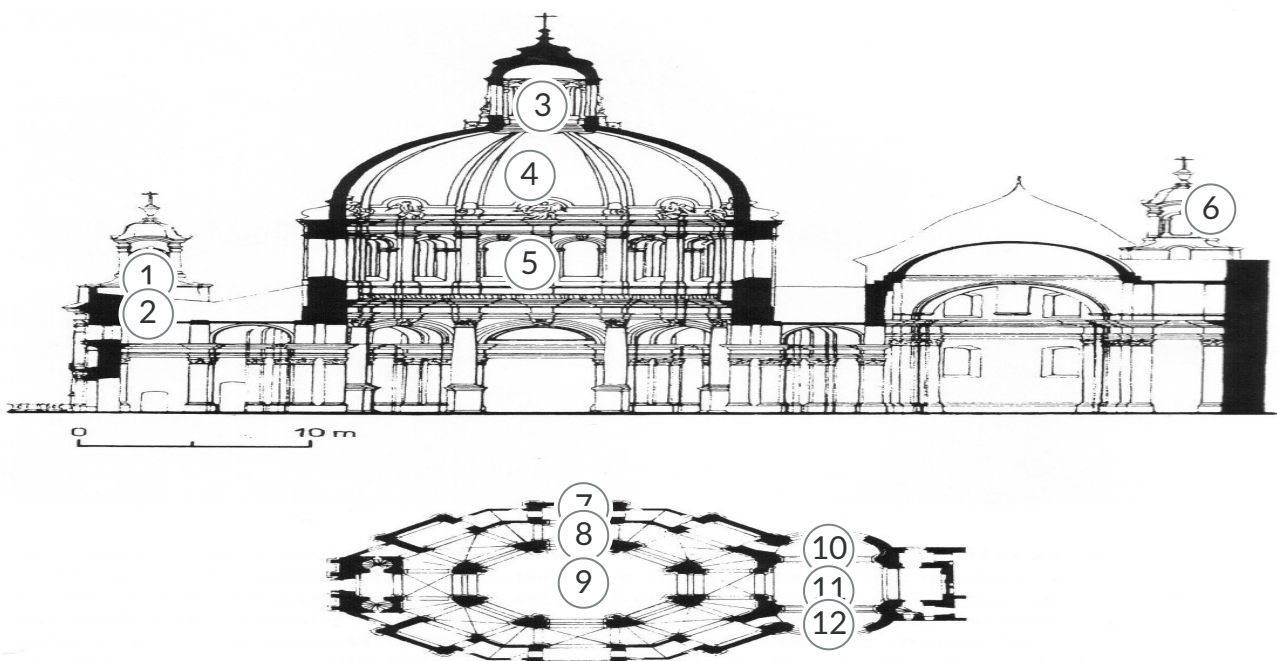
Dzięki napływowi architektów z Włoch dojrzały barok polski ma dużo cech baroku rzymskiego. Równoległe wpływy niderlandzkie przejawiały się głównie w ornamentach oraz w tzw. małej architekturze. Architektura dojrzałego baroku jest architekturą barwną. Stosowanie kolorowego kamienia - najpierw różowych i żółtych marmurów, a później czarnego dębnickiego i białych alabastrów dopełniały obrazu dojrzałej epoki - dynamicznej i zróżnicowanej. Ten okres cechuje zamiłowanie do bogactwa i komplikacji form. Duży wpływ na rozwój form miała twórczość Gianlorenzo Berniniego, wybitnego włoskiego architekta i rzeźbiarza. Architekci chętnie stosują różnorodne plany, efekty światłocieniowe, zaskakujące układy przestrzenne. Na popularności traci typ parawanowej fasady jezuickiej wyparty przez fasadę dwuwieżową.

Wśród budowli wyróżniających się planem jest kościół filipinów w Gostyniu wznoszony w latach 1677-1698.



Kościół filipinów w Gostyniu, oczamiduszy.pl, CC BY 3.0

Na jego formę bezpośredni wpływ miała fundatorka, Zofia Opalińska. Podczas podróży do Wenecji ogromne wrażenie zrobił na niej tamtejszy kościół p.w. Santa Maria della Salute projektu Baltazara Longheny. Budowę kościoła gostyńskiego według sugestii fundatorki rozpoczęli Jerzy i Jan Catenazzi, a kontynuował Pompeo Ferrari. Nawa ma ośmioboczny rzut; otacza ją obejście i wieniec kaplic.



1

wieża

2

fasada

3

latarnia

4

kopuła

5

tambur

6

wieża

7

kaplice

8

obejście

9

nawa

10

apsyda

11

prezbiterium

12

apsyda

Rysunek Bazyliki Świątógórskiej, K. Mikocka-Rachubowa, „Barok i rokoko w Polsce”, w: „Sztuka świata”, t. 7, red. A. Lewicka - Morawska, Warszawa 2009, s. 373, online-skills, CC BY 3.0

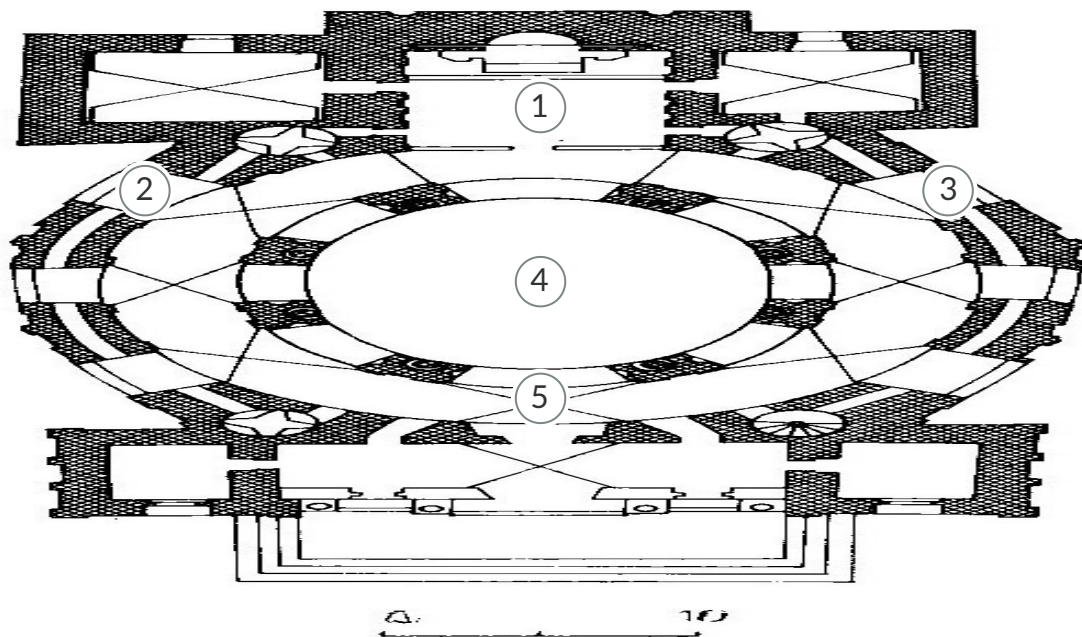
W duchu dojrzałego baroku ukształtowany jest nie tylko plan, ale także bryła. Jest mocno rozczłonkowana i zróżnicowana wielkościowo. Jej dominującym elementem jest ośmioboczna kopuła, znacznie wyższa od pozostałych partii kościoła. Horyzontalizm osi środkowej podkreślają także podziały fasady, zwłaszcza półkolumny, których przebieg przedłużony jest na linii attyki pilastrami. W kościele uwagę przyciąga wnętrze kopuły, utrzymane w duchu rozwiązań Borrominiego.



Freski na sklepieniu kopuły, Bazylika na Świętej Górze, Głogówko, wikimedia.org, CC BY 3.0

Bogato rozczłonkowana, o podkreślonej strukturze, wypełniona jest dekoracją malarską.

Jedną z najciekawszych budowli dojrzałego baroku jest kolegiata w Klimontowie. Jej budowę rozpoczęto w 1643 roku. Eliptyczna nawa otwiera się arkadami do otaczającego ją obejścia.



1

prezbiterium

2

kaplica

3

kaplica

4

nawa

5

obejście

Rysunek Kolegiaty w Klimontowie, M. Karpowicz, „Barok w Polsce”, Warszawa 1988, s. 45, online-skills, CC BY 3.0

Sklepienie z lunetami o prostokątnym kształcie, często powtarzane w innych budowlach, przypisywane jest warsztatowi kierowanemu przez krakowskiego architekta, Jana Zaora.



Kościół św. Józefa, Klimontów, klimontow.net, CC BY 3.0

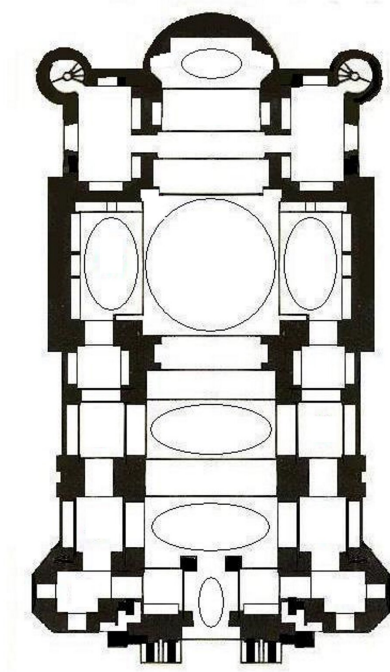
Zaor kontynuował od 1668 roku prace nad wileńskim kościołem p.w. św. Piotra i Pawła na Antokolu.



Kościół św. Piotra i Pawła na Antokolu w Wilnie, Litwa, wikimedia.org, CC BY 3.0

Świątynię ufundowali przedstawiciele magnackiej rodziny Paców; miała być ona panteonem narodowym i rodzowym oraz apoteozą rodu. W tym kościele po raz pierwszy pojawiła się tzw. fasada kolumnowa. Zastosowanie w obydwu kondygnacjach niemal pełnoplastycznych kolumn uczyniło fasadę dynamiczną i światłocieniową, a kolumny wraz z owalnymi w dolnej partii wieżami nadały jej miękkości. W korpusie nawowym czytelne są echa architektury

jezuickiej - do nawy dostawione są kaplice, a na przecięciu nawy i transeptu znajduje się kopuła.



Plan kościoła św. Piotra i Pawła w Wilnie, Litwa, [wikimedia.org](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Kosciol_Piotra_i_Pawla_Wilno.jpg), CC BY 4.0

Wnętrze pokryte jest ogromną ilością sztukaterii; zatarte są granice pomiędzy dekoracją a bielą ścian.



Wnętrze Kościoła św. Piotra i Pawła na Antokolu w Wilnie, Litwa, [wikimedia.org](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Kosciol_Piotra_i_Pawla_Wilno.jpg), CC BY 3.0



1

Fasada jest dwukondygnacyjna.

2

Na drugiej kondygnacji znajduje się przyczółek z reliefem przedstawiający Oko Bożej Opatrzności.

Kościół św. Anny, Kraków, krakow.travel, CC BY 3.0

Tu znaczący wpływ na formę oraz program ikonograficzny wnętrza miał ksiądz Sebastian Piskorski, proboszcz parafii, profesor uniwersytecki, wybitny znawca i mecenas sztuki, wielbiciel sztuki Berniniego i jego następców. Pierwszy projekt kościoła autorstwa Tylmana z Gameren został odrzucony jako zbyt klasycyzujący; zaakceptowany został dopiero kolejny. Za dekorację rzeźbiarską odpowiedzialny był Baltazar Fontana, za malarską między innymi Karol Dankwart. Lokalizacja kościoła wzdłuż wąskiej uliczki wymusiła na projektancie zastosowanie licznych korekt optycznych. Sama fasada, dwuwieżowa, jest bardzo plastyczna i światłocieniowa. Kondygnacje rozdziela bogato gzymszowane okna i portale zamknięte zostały przerwanymi przyczółkami. Również wewnątrz, na pozór harmonijne, poddane zostało korektom optycznym.



Kościół św. Anny, Kraków, wikimedia.org, CC BY 3.0

Nawa oraz przylegające do niej kaplice zostały bogato ozdobione jednolitą dekoracją rzeźbiarską i malarską wkomponowaną w podziały architektoniczne. Zwielokrotnione pilastry, liczne uskoki, malarstwo iluzjonistyczne dopełniają obrazu kolegiaty jako dzieła utrzymanego w duchu twórczości Berniniego.

Późny barok

Rozwiązaniem niezwykle popularnym w dojrzałym i późnym baroku jest idea *Gesamtkunstwerk*, - czyli łączenie w jednym dziele różnych dziedzin sztuki - architektury, malarstwa, rzeźby i wyposażenia. Dekoracja stiukowa „nachodzi” bądź jest kontynuacją scen malowanych lub wkomponowana jest w elementy architektury. Zacierają się i przenikają granice między sztukami. Takie rozwiązanie kompozycyjne wymagało współpracy artystów pracujących przy realizacji już na etapie jej projektowania. Jednym z najdoskonalszych przykładów realizacji idei *Gesamtkunstwerk* jest krakowska kolegiata p.w. św. Anny wznoszona w latach 1689-1703.

Po połowie XVIII wieku późny barok współistnieje z klasycyzmem, aż po koniec stulecia. Z jednej strony kontynuowane są tendencje sztuki oddziałującej wrażeniem, dynamicznej i niespokojnej. Operuje ona złudzeniami optycznymi, skrótami perspektywicznymi, mnożeniem kondygnacji i porządków. Z tym wciąż silnym wpływem baroku rzymskiego współistnieje klasycyzujący nurt z tendencją do spokoju, statyki i harmonii.

W tej fazie baroku działał znakomity polski architekt związany z Krakowem, Kacper Bażanka. Kształcił się w Rzymie, gdzie zapoznał się z tamtejszą sztuką barokową. Działał głównie w Krakowie; jego dziełem jest między innymi aranżacja dziedzińca przed kościołem św.

Piotra i Pawła. Jednak jego najbardziej znaną realizacją jest projekt przebudowy gotyckiego zespołu klasztorного Norbertanek w podkrakowskich Ibramowicach. W aranżacji wnętrza widoczny jest lekko falujący rytm zakomponowany z lekkością i swobodą.



Wnętrze Klasztoru Norbertanek w Ibramowicach, [wikimedia.org](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Klasztor_Norbertanek_w_Ibramowicach_01.jpg), CC BY 3.0

Widoczne są tu echa twórczości Francesca Borrominiego. Bazylika znakomicie operowała światłem; doskonale połączył też wystrój malarski i rzeźbiarski. To przykład idei *Gesamtkunstwerk*.

Znakomitym przykładem nurtu klasycyzującego jest kościół Sakramentek w Warszawie zaprojektowany przez Tylmana z Gameren.



Kościół św. Kazimierza na Rynku Nowego Miasta, wikimedia.org, domena publiczna

Nie znajdujące uznania w Krakowie jego upodobania stylistyczne, w Warszawie spotkały się z aprobatą fundatorki założenia, królowej Marii Kazimiery Sobieskiej. Prace nad kościołem rozpoczęto w 1688 roku. W porównaniu z bryłami przedstawionych wcześniej kościołów tu widać spokojną, wręcz statyczną kompozycję, jasną i przejrzystą. Kompozycja zewnętrzna jest odbiciem układu wnętrza, stanowiąc spójną, logiczną całość.

Architektura baroku w Polsce cechowała się silnymi wpływami włoskimi, przynoszonymi przeważnie bezpośrednio, przez sprowadzanych z Italii artystów. W początkowej fazie epoki kontynuowane były też formy tradycyjne, ale z biegiem czasu najsilniej zaznaczyła się dominacja plastycznego, ekspresyjnego baroku rzymskiego. U schyłku epoki zaczęły się pojawiać elementy klasycyzujące, głównie o proweniencji francuskiej. Jednak ważnym czynnikiem w ostatecznej realizacji projektu mieli fundatorzy, ich upodobania artystyczne i przeznaczenie kościoła.

Ćwiczenie 1

Połącz typy fasad z kościołami:

Fasada jezuicka

Bielany pod Krakowem

Fasada kolumnowa

kościół p.w. św. Piotra i Pawła
w Krakowie

Fasada dwuwieżowa

kościół p.w. św. Piotra i Pawła na
Antokolu

Źródło: Monika Kamińska.

Zobacz także

Inna wersja zadania

Ćwiczenie 2

Połącz typy fasad z kościołami:

Fasada dwuwieżowa -



Fasada jezuicka -



Fasada kolumnowa -



kościół p.w. śś. Piotra i Pawła na Antokolu

Bielany pod Krakowem

kościół p.w. śś. Piotra i Pawła na Antokolu

Bielany pod Krakowem

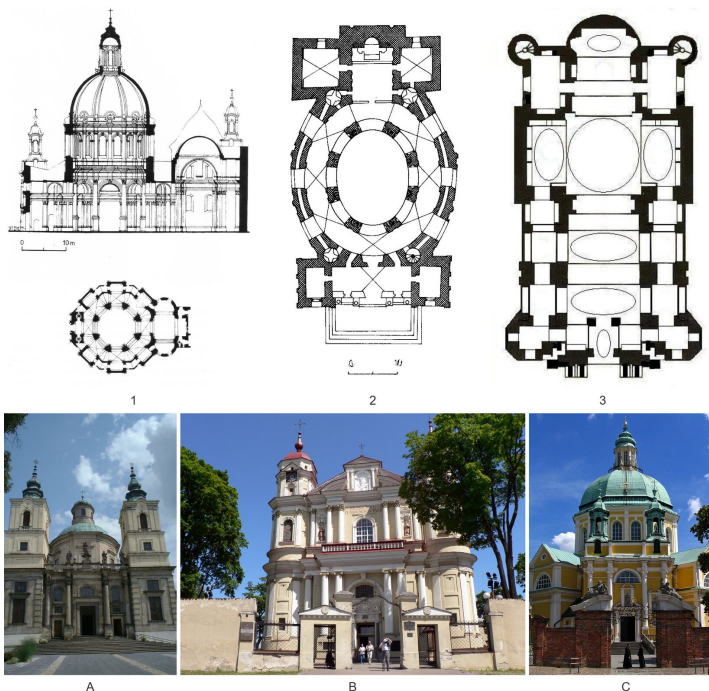
kościół p.w. śś. Piotra i Pawła w Krakowie

kościół p.w. śś. Piotra i Pawła w Krakowie

Źródło: online skills, cc0.

Ćwiczenie 3

Przyporządkuj rzut budowli do zdjęcia.

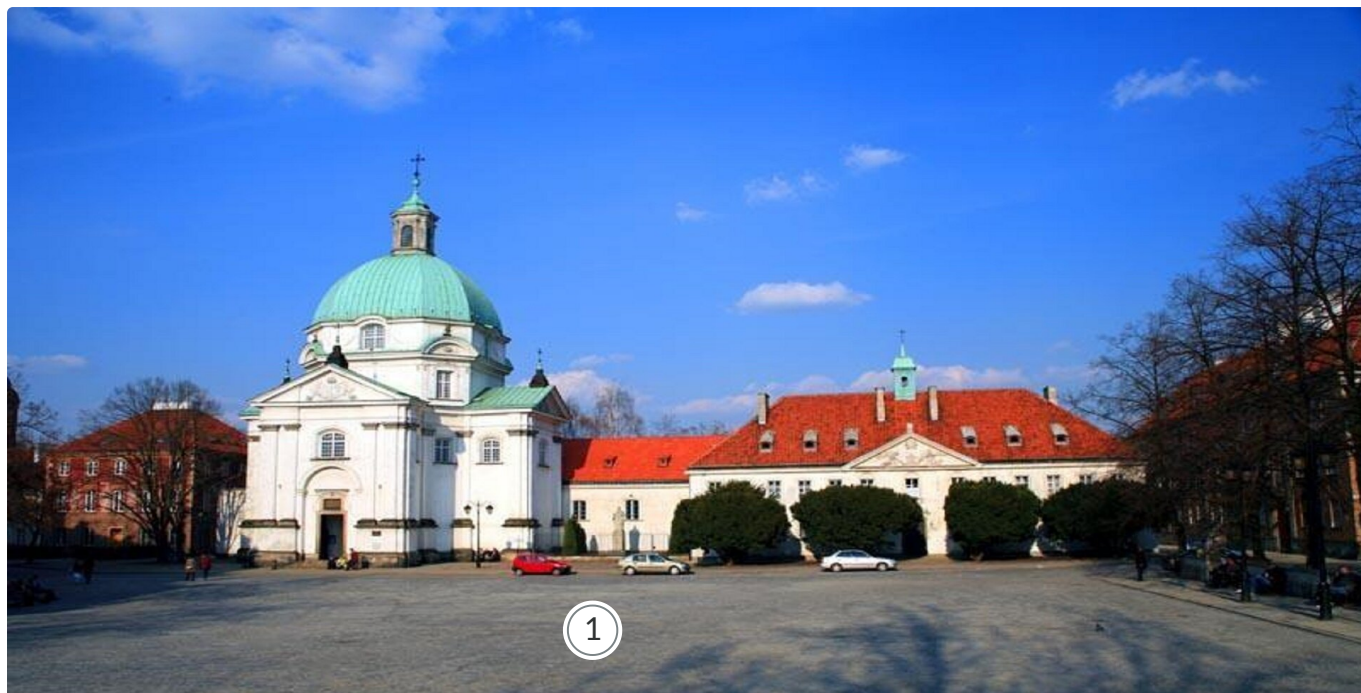


Ilustracja do zadania, online-skills, CC BY 3.0

3	B
1	C
2	A

Kościół Sakramentek w Warszawie

Kościół Sakramentek w Warszawie p.w. św. Kazimierza jest częścią większego założenia, w skład którego wchodzi jeszcze klasztor i ogród. Inicjatorką wzniesienia kościoła była królowa Maria Kazimiera Sobieska, zwana popularnie Marysieńką.

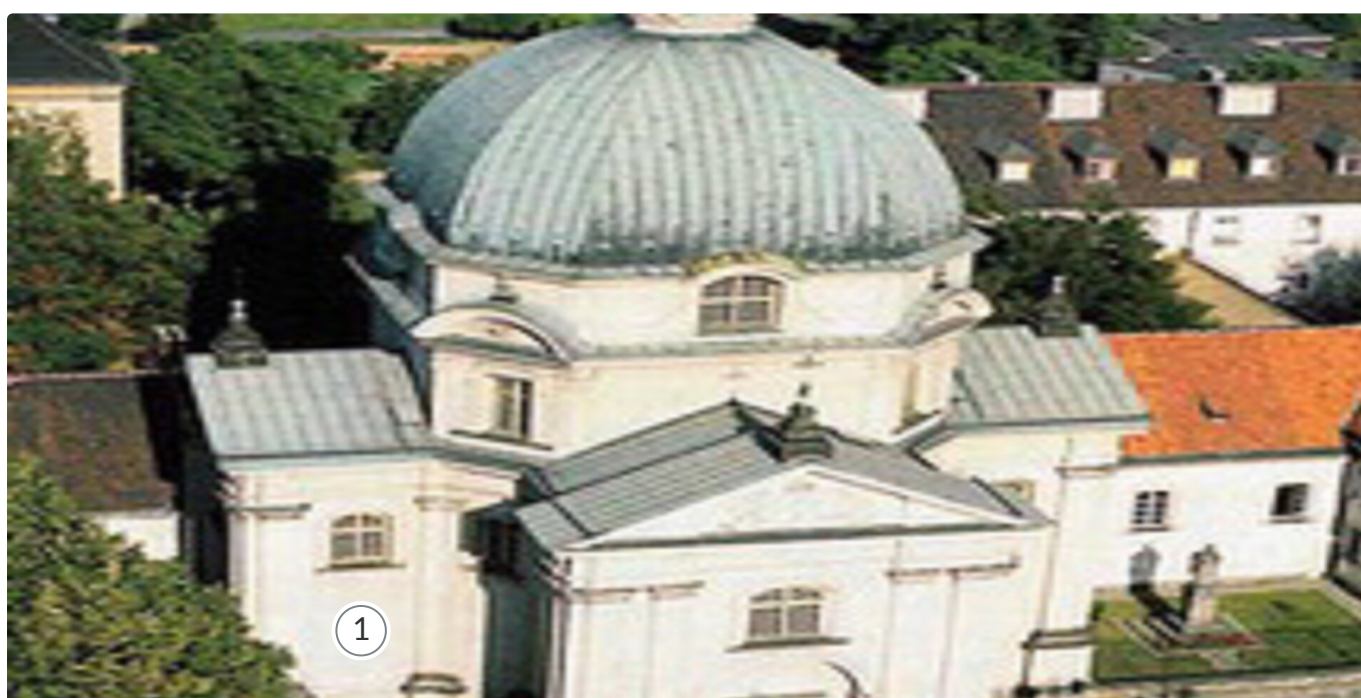


1

Kościół miał być wotum dziękczynnym za zwycięstwo jej męża, króla Stanisława Sobieskiego, odniesione nad Turkami pod Wiedniem w 1683 roku.

Rzut od frontu, online-skills, CC BY 3.0

Na lokalizację fundacji królowa wybrała Rynek Nowego Miasta; w tym celu zakupiła znajdującą się tam posiadłość z pałacem i ogrodem. Pałac został przerobiony na klasztor, a do jego muru został dostawiony kościół.



Projekt zlecono Tylmanowi z Gameren; współpracował z nim architekt królewski, Augustyn Locci. Na przeznaczenie kościoła oraz jego formę znaczący wpływ miała królowa. Francuzka z pochodzenia, sprowadziła ze swojej ojczyzny Sakramentki, czyli Benedyktynki od Nieustającej Adoracji Najświętszego Sakramentu. Jako główny inwestor żywo interesowała się samym projektem oraz postępowaniem nad jego realizacją. Budowę kościoła rozpoczęto w 1688 roku.

Sakramentki z góry, online-skills, CC BY 3.0

Zachowane rysunki Tylmana z Gameren pozwalają zaobserwować zmiany, jakich dokonywano jeszcze na etapie projektowania i w trakcie budowy. Architekt musiał uwzględnić nie tylko uwagi fundatorki, ale także zgromadzenia, dla którego był przeznaczony kościół. Mimo to budowla jest niezwykle spójna i „matematyczna”. Na przekrojach i rzutach widać bryły i figury uznawane przez teoretyków architektury za piękne i doskonałe; proporcje są wyważone i harmonijne.

Budowla wzniesiona została na planie nieregularnego ośmioboku wpisanego w krzyż. Nawa oraz kaplice dostępne były dla wiernych. Prezbiterium wraz z chórem zakonnym znajdowały się na osi kościoła i wtopione były w zabudowania klasztorne. Zastosowane rozwiązania kompozycyjne widoczne z zewnątrz odpowiadają organizacji przestrzeni wewnątrz kościoła i pokazują rozkład sił.

Ramiona krzyża widoczne na planie, w bryle zostały zrealizowane w formie portyków. W widoku z zewnątrz widoczny jest podział na trzy kondygnacje: portyki, podwójny tambur oraz kopuła.

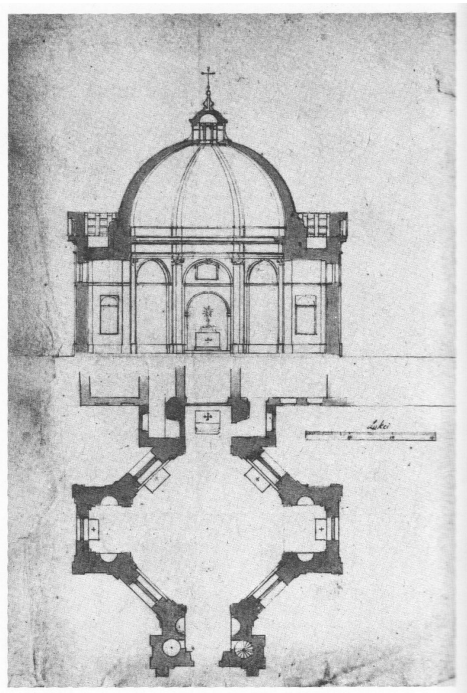
Charakterystyczne jest to, że elementy każdej kondygnacji zachodzą nieco na wyższą (fronton portyków na tambur, okna górnego tamburu na kopułę). Fasada kościoła została nieznacznie poszerzona poprzez umieszczenie w jej narożach klatek schodowych. Wrażenie przysadzistości nadaje wydatny cokół obiegający budowlę oraz gzymsy i bazy pilastrów ponad nim wykonane z ciemniejszego kamienia. Jednocześnie fasada została wysmuklona poprzez kilka elementów: podwójne pilastry doryckie podtrzymujące belkowanie, których krawędź wewnętrzna przedłużona jest na tympanon frontonu, fazowane narożniki oraz trójkątny fronton. Te elementy nadają fasadzie plastyczności, lekkości i strzelistości.

W wejściu zastosowany został schemat łuku triumfalnego. Nowatorskim rozwiązaniem jest podwójny tambur podtrzymujący kopułę. Jej ciężkość podkreślają wydatne, profilowane gzymsy. Tambur przepruty jest oknami, na dłuższych jego bokach wcinającymi się w kopułę i powtarzającymi formę okien portyków. Bryła kościoła charakteryzuje się oszczędną, ale harmonijną dekoracją z elementami podkreślającymi fundację królewską. W polu tympanonu ściany frontowej znajduje się płaskorzeźba z dwiema tarczami herbowymi podtrzymywanymi przez dwie postacie. Nad tarczami umieszczono koronę.

Wolutami oraz uskokami ozdobione zostało obramienie okien w dolnej kondygnacji tamburu. Nad tymi oknami, w półkolistym frontonie znajdującym się już w wyższej kondygnacji tamburu, umieszczona została płaskorzeźba przedstawiająca koronę i ornament roślinny. Na osi frontonów znajdują się półplastyczne monstrancje.

Bogatą dekorację ma natomiast ośmioboczna latarnia nad kopułą. Pilastry zwieńczone zostały przedstawieniami głów aniołków. Dekoracja pokrywa również przestrzeń pomiędzy pilastrami i nad oknami. Dachy nad portykami i latarnią zwieńczone są krzyżami. Między krzyżem nad latarnią a kulą znajduje się korona.

Architektura kościoła charakteryzuje się przejrzystością kompozycji dostosowaną do funkcji. W warszawskim kościele Sakramentek Tylman z Gamenen zastosował wiele rozwiązań zaczerpniętych z architektury starożytnej: portyk, kopułę, porządki architektoniczne czy schemat łuku triumfalnego w elewacji frontowej. Tym samym kościół ten jest wyszukany dziełem łączącym wzory klasyczne i współczesne. W oparciu o teorię architektury i definicję piękna znaną z traktatów architektonicznych powstała budowla harmonijna, logiczna i przejrzysta w swej strukturze.



Sakramentki plan, źródło: I. M. Walicka, Kościół i klasztor Sakramentek w Warszawie. Pomnik zwycięstwa pod Wiedniem, Warszawa 1988.

Zadania

Ćwiczenie 4

Źródło: Monika Kamińska.

Zobacz także

[Inna wersja zadania](#)

Ćwiczenie 5

Przyporządkuj budowle do właściwej chronologii.

(fot.1) -

(fot.2) -

(fot.3) -

(fot.4) -

(fot.5) -

(fot.6) -

Późny barok

Późny barok

Wczesny barok

Dojrzały barok

Dojrzały barok

Wczesny barok

Późny barok

Dojrzały barok

Wczesny barok

Źródło: online skills, cc0.

Ćwiczenie 6

Władcy której dynastii ufundowali przy katedrze krakowskiej kaplicę-mauzoleum wzorowaną na kaplicy Zygmuntowskiej?

Piastów

Sasów

Wazów

Źródło: Monika Kamińska.

Ćwiczenie 7

Źródło: Monika Kamińska.

Zobacz także

Inna wersja zadania

Ćwiczenie 8

Uzupełnij brakujący tekst:

Pierwsze kościoły barokowe w Polsce z charakterystyczną fasadą parawanową związane były z architekturą zakonu []. Najpowszechniejszym i zalecanym rzutem kościoła był rzut []. W dojrzałym baroku rozpowszechniły się też rzuty na planie centralnym. Przykładem takiej realizacji jest kościół [], wzorowany na weneckiej świątyni []. W dojrzałym baroku popularnością cieszy się koncepcja tzw. dzieła zbiorowego, inaczej [], która polega na łączeniu w jednym dziele różnych gałęzi sztuk, np. [], [], []. Przykładem budowli, w której zrealizowano ideę dzieła zbiorowego jest kościół []. Duży wpływ na formę założeń sakralnych mieli [].

Gesamtkunstwerk

Gesamtkunstwerk

fundatorzy

rzeźby

św. Anny w Krakowie

malarstwa

Santa Maria della Salute

jezuitów

sztukatorstwa

Santa Maria della Salute

św. Anny w Krakowie

architektury

krzyża łacińskiego

krzyża łacińskiego

architektury

fundatorzy

jezuitów

filipinów w Gostyniu

architektury

filipinów w Gostyniu

architektury

Źródło: online skills, cc0.

Ćwiczenie 9

Wskaż inicjatora wzniesienia kościoła Saramantek.

Tylman z Gameren

Karol Dankwart

Maria Kazimiera Sobieska

Ćwiczenie 10

Wskaż osobę odpowiedzialną za powstanie dekoracji rzeźbiarskich w kościele p.w. św. Anny w Krakowie.

Baltazar Fontana

Sebastian Piskorski

Karol Dankwart

Polecenie 1

Porównaj fasady kościołów z poniższych zdjęć. Przy opisie zwróć uwagę na podziały poziome i pionowe; używaj określeń architektonicznych (np. portal, przyczółek).



Kościół Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny (kamedułów), Bielany, Kraków, [wikimedia.org](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Katedra_Maryi_Panny_Bielany.jpg), CC BY 4.0



Kościół św. Kazimierza na Rynku Nowego Miasta, [wikimedia.org](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Kościół_św._Kazimierza_na_Rynku_Nowego_Miasta.jpg), domena publiczna

Polecenie 2

Znajdź w najbliższej okolicy kościół barokowy. Na podstawie własnych obserwacji lub zdjęć w Internecie spróbuj opisać jego plan i bryłę. Do opisu dołącz zdjęcia.

Słownik pojęć

Gesamtkunstwerk

dzieło zbiorowe, całkowite; wzajemne przenikanie się sztuk i zacieranie granic między nimi. Zjawisko charakterystyczne dla sztuki dojrzałego i późnego baroku.

Stiuk

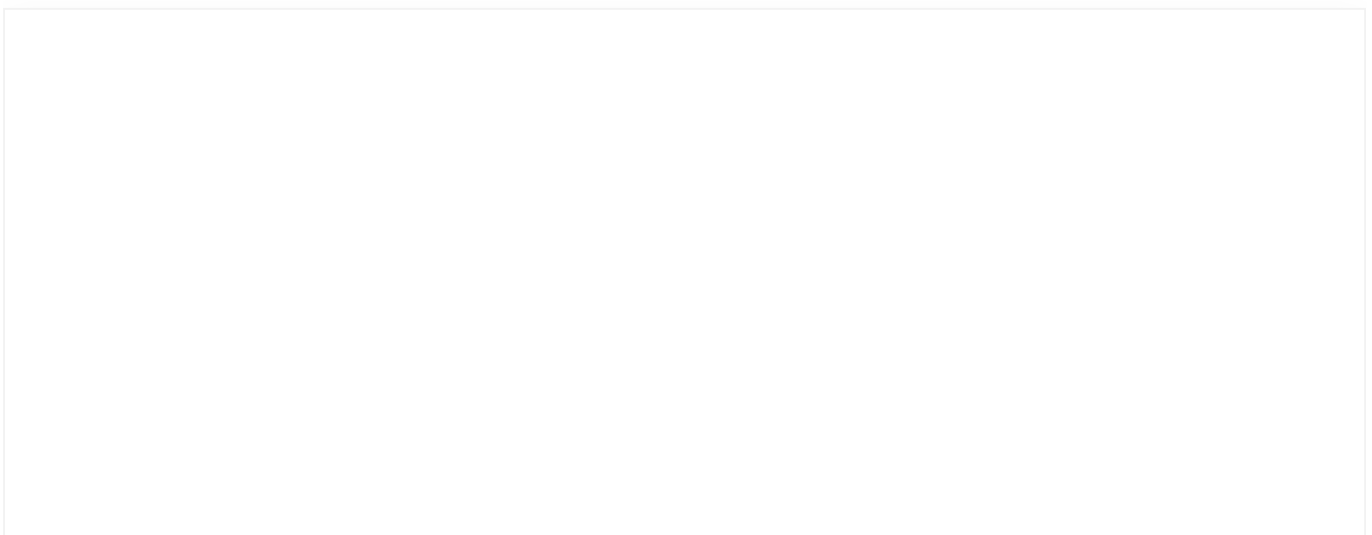
plastyczny, wytrzymały materiał na bazie wapna i gipsu, z dodatkiem kruszywa. Niezwykle popularny w okresie baroku, szeroko stosowany w dekoracjach sklepień, ścian, a także do wykonywania figur wolnostojących.

Źródła:

Słownik terminologiczny sztuk pięknych, red. K. Kubalska-Sulkiewicz et al., Warszawa 1996.

T. Chrzanowski, *Barok - styl i epoka*, w: *Sztuka świata*, t. 7, Warszawa 2009

Galeria dzieł sztuki





Kościół Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny (kamedułów), Bielany, Kraków, wikimedia.org, CC BY 4.0

Bibliografia

Słownik terminologiczny sztuk pięknych, red. K. Kubalska-Sulkiewicz et al., Warszawa 1996

Z. Bania, *Kolegiata w Klimontowie – jak naśladowano architekturę rzymską i jak się kojarzyła bazylika św. Piotra na Watykanie*, [w:] *Studia nad sztuką renesansu i baroku*, tom X: *Programy ideowe w przedsięwzięciach artystycznych w XVI-XVIII wieku*, red. Irena Rolska-Boruch, Lublin 2010, s. 35-44

E. Bassi, J. Kowalczyk, *Dzieło Baltazara Longheny w Polsce. Kościół Filipinów w Gostyniu*, „Kwartalnik Architektury i Urbanistyki”, t. XXIII (1978), z. 1-2, s. 3-35

K. J. Czyżewski, *Kaplica Wazów - czyli ostatnie mauzoleum jagiellońskie w Polsce*, „Studia Waweliana”, t. XVII (2016), s. 77-129

M. Karpowicz, *Barok w Polsce*, Warszawa 1988

S. Kozakiewicz, *Wczesny barok w Polsce*, Warszawa 1970

S. Kozakiewicz, *Późny barok w Polsce*, Warszawa 1970

W. Koch, *Style w architekturze*, Warszawa 2005

A. Miłobędzki, *Architektura polska XVII wieku*, Warszawa 1975

W. Tomkiewicz, *Piękno wielorakie. Sztuka baroku*, Warszawa 1971